

Handboek VOGELS KIJKEN

MIKE UNWIN
STAP VOOR STAP OP PAD

KOSMOS

www.kosmosuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *RSPB Guide to Birdwatching*
Oorspronkelijke uitgever eerste editie: A&C Black Publishers Ltd, The Lodge, Sandy, Bedfordshire SG19 2DL, www.rspb.org.uk; tweede editie door: Bloomsbury Publishing Plc, 50 Bedford Square, London, WC1B 3DP
© 2008 A&C Black Publishers
© 2008 Mike Unwin (tekst)
© 2010-2015 Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen
Ontwerp binnenwerk: Elizabeth Healey
Vertaling en zetwerk: Ger Meesters
Omslagontwerp: Anton Feddema
Foto's en illustraties binnenwerk: zie fotoverantwoording p. 175, op de coverfoto: Debby Doodeman, gemaakt door: Ron Steemers Fotografie

Eerder verschenen met ISBN 9789052107875

ISBN 9789052109800

NUR 435

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze en/of door welk ander medium ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Noch de maker, noch de uitgever stelt zich echter aansprakelijk voor eventuele schade als gevolg van eventuele onjuistheden en/of onvolledigheden in deze uitgave.

VERANTWOORDING

Dit boek vindt zijn oorsprong in LearnBirds, een digitale cursus van de RSPB (Royal Society for the Protection of Birds) die inmiddels niet meer te volgen is en die ik samen met vier andere auteurs heb ontwikkeld: David Chandler, Dominic Couzens, Chris Harbard en Marianne Taylor. Veel van dat oorspronkelijke materiaal is bewerkt voor deze pagina's en ik ben hun dank verschuldigd voor hun bijdragen.

Het was een idee van Mark Boyd om het project om te zetten naar een stap-voor-stap-formaat, en ik ben hem dankbaar voor zijn uitstekende ideeën en scherpzinnige commentaren – en ook voor de ondersteuning van al zijn collega's bij de RSPB. Mijn redacteuren bij A&C Black, eerst Sophie Page en daarna Julie Bailey, waren zeer bedreven – en geduldig – in het veranderen van een vormeloze massa materiaal in een zeer aantrekkelijk en leesbaar boek. Veel dank gaat naar hen, en Nigel Redman en Jonathan Glasspool, voor het van de grond krijgen van dit project. Dank ook aan Elizabeth Healy en Marc Dando voor respectievelijk de heerlijke vormgeving en de illustraties, en aan Julie Dando, die de eerste ideeën had voor deze vormgeving.

Ten slotte wil ik – zoals altijd – mijn ouders bedanken voor hun inspiratie voor mijn liefde voor vogels, en ook mijn vrouw Kathy voor al haar aanmoedigingen en wijze adviezen.

Dit boek is voor mijn dochter, Florence

Omslag (met de klok mee, van boven) Kramsvogel; goudvink; papegaaiduiker; groene specht

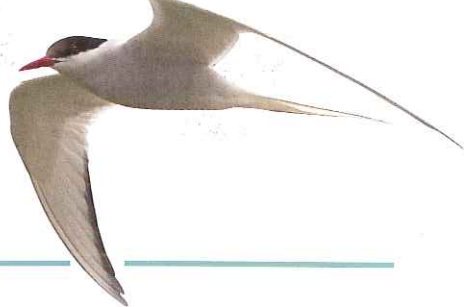
Pagina 1 Vissende zeearend (links); blauwe reigers op nest (rechts)

Pagina 2 Pimpelmezen op voederapparaat

Titelpagina Eiders (midden); grote bonte specht (rechtsonder)

Hoofdstukopeners Hoofdstuk 1: futen; Hoofdstuk 2: steenuil; Hoofdstuk 3: eenden, waaronder pijlstaart, smient, slobbeend en krakeend; Hoofdstuk 4: blauwe reigers op nest; Hoofdstuk 5: een knobbelzwaan voeren; Hoofdstuk 6: een grauwe franjepoot fotograferen

INHOUD

KIJKEN EN BESCHERMEN	6	4 VOGELS BEGRIJPEN	97
I HET BEGIN	9	Stap 1 Kijk eens naar een veer	98
Stap 1 Goed kijken	10	Stap 2 Kijk, vogels vliegen	103
Stap 2 Kijk nog eens goed	16	Stap 3 Een broedpaar zoeken	108
Stap 3 Kijk goed	23	Stap 4 Let op de voedertafel	118
Stap 4 Luister goed	26	Stap 5 Volg een groep	124
Stap 5 Kijk om je heen	32	Stap 6 De eerste zwaluw zien	128
Stap 6 Let op tijd en datum	36	5 DE HELPENDE HAND	133
Stap 7 Aantekeningen maken	38	Stap 1 Maak van je tuin een reservaat	134
Stap 8 Weeg de bewijzen	40	Stap 2 Ontdek nog meer	140
2 DICHTERBIJ KOMEN	43	Stap 3 Meld je aan en doe mee	144
Stap 1 Vergroten	44	6 NOG EEN STAP VERDER	147
Stap 2 Zoek het op	48	Stap 1 Deel je ervaringen	148
Stap 3 Wees voorbereid	52	Stap 2 Meer weten	151
Stap 4 Denk aan de tijd	58	Stap 3 Verslagen maken	154
Stap 5 Leer je vogelgroepen	60	Stap 4 Ga ringen	158
3 VOGELS VINDEN	69	Stap 5 Word creatief	160
Stap 1 Begin thuis	70	MEER INFORMATIE	166
Stap 2 Verken je eigen buurt	72	ANTWOORDEN	167
Stap 3 Wandelen in het landschap	76	CHECKLIST NEDERLANDSE	
Stap 4 Zoek het water op	82	VOGELS	168
Stap 5 Op naar de kust	86	REGISTER	170
Stap 6 Een reservaat bezoeken	91	FOTOVERANTWOORDING	174
Stap 7 Verbreed je horizon	94		

1

STAP 1

VERGROTEN

Het belangrijkste uitrustingsstuk voor een vogelaar is een verrekijker – je kunt eigenlijk niet zonder. Een verrekijker is een stelsel van prisma's en lenzen die een vergrote afbeelding van een object produceren. Kortom, het is een stuk optiek die de vogels dichterbij brengt, zodat je ze in detail kunt bestuderen. Als je er eenmaal aan gewend bent, voel je je naakt zonder je verrekijker.

VERREKIJKERPRINCIPE

Je hoeft niet te begrijpen hoe een verrekijker inwendig werkt. Het is wel nuttig bekend te zijn met de belangrijkste onderdelen – zoals in de afbeelding hieronder.

Standaard verrekijkers zijn er in twee types: met porroprisma en met dakkantprisma. Beide komen ook voor in compacte varianten.

Wat zeggen die getallen?

Iedere verrekijker wordt gekenmerkt door een aanduiding die bestaat uit

twee getallen, zoals 8x30 of 10x42. Het eerste getal geeft aan hoeveel de verrekijker het beeld vergroot: 8x30 vergroot achtmaal. Het tweede getal is de afmeting van de objectieflens: 8x30 heeft een objectieflens met een diameter van 30 millimeter. Hoe groter dit getal, hoe helderder het beeld en een helderder beeld betekent mooiere kleuren en een groter contrast.

Oculair: de kleine lens het dichtst bij het oog (het deel waardoor je kijkt)

Oogschelp: de ring rondom het oculair – inschuifbaar voor bril dragers

Scherpstelwiel: het geribbelde wiel waaraan je draait om de afstand tussen het oculair en het objectief aan te passen totdat het onderwerp scherp is.

Objectieflens: de frontlens aan de voorzijde van de kijker die het licht verzamelt.

Porroijkers zijn de traditionele kijkers, waarbij de oculairs dicht bij elkaar staan dan de objectieflenzen. Ze zijn tamelijk fors en gemakkelijk te hanteren, vooral als je grote handen hebt.

Dakkantijkers zijn moderner; hun rechte opbouw zorgt ervoor dat de objectieven dicht bij elkaar staan. Ze zijn slanker dan porroijkers en het scherpstelwiel is gemakkelijker te bedienen. Ze zijn vaak duurder dan porroijkers.

Compacte verrekijkers zijn ontworpen om gemakkelijk in een jaszak of tas te passen. Door hun kleine formaat hebben ze kleine objectieflenzen, waardoor ze een minder helder beeld opleveren.

MEER MOGELIJKHEDEN

Door digitale technieken komt allerlei apparatuur nu binnen het financiële en technische bereik van de amateurvogelaar. Hier volgen een paar ideeën.

Vogelgeluiden opnemen

Vogels maken ook mooie geluiden en sommige vogelaars gaan de uitdaging aan de geluiden die ze maken op te nemen. Dit was ooit een zeer technische aangelegenheid – het domein van professionals met veel zware apparaten – maar tegenwoordig is het veel eenvoudiger geworden. Lichtgewicht minidiscorders worden nu het meest gebruikt, gecombineerd met een richtmicrofoon en parabolische reflector om het geluid te verzamelen. Windkappen zijn buitenshuis zeker aan te raden. Voor goede tips over het opnemen van geluiden, zie www.bbc.co.uk/nature/animals/birds

Bewegende beelden

Videofilms zijn bij veel vogelaars erg populair: door bewegende beelden kun je het gedrag en de geluiden

Onder Voor het opnemen van vogelgeluiden is de juiste apparatuur en veel geduld nodig.

goed bestuderen, maar je kunt er ook naderhand gewoon van genieten en een dag vogels kijken opnieuw beleven. Terwijl je video-opnamen maakt kun je ook 'still'-fotos maken. Video-camera's (camcorders) bieden vaak een krachtiger vergroting dan de meeste fotocamera's. Je kunt dit nog uitbreiden door de camera voor het oculair van je telescoop te plaatsen (in andere woorden 'videodigiscoping') en ook hiervoor zijn adapters beschikbaar. Er is voldoende software voorhanden waarmee je je film thuis kunt bewerken en er eventueel ook foto's uit kunt halen.

Multimedia

Als je geïnteresseerd bent in digitale uitrusting, zijn er ook verschillende apps die je kunt installeren op je telefoon. Een voorbeeld is de vogelherkennings-app 'Wadvogels', waarmee je op een leuke en gemakkelijke manier vogels kunt herkennen in het waddengebied. Er staat bij elke vogel een korte beschrijving en je kunt ook het geluid van de vogel beluisteren. Met de determinatiefunctie kun je als beginner in vier stappen de meeste vogelsoorten op naam brengen,

handig! Met meer dan 180 veelvoorkomende vogels in het waddengebied. Doe je mee aan de Nationale Tuinvogeltelling? Installeer dan de app 'Tuinvogels'. Daarin vind je de 93 meest voorkomende tuinvogels in de winter en kun je je tuinvogeltelling gemakkelijk doorgeven. Beide apps zijn gratis beschikbaar voor zowel Android als iOS.

Onder Herken kustvogels direct met deze handige app!

3

STAP 3

MELD JE AAN EN DOE MEE

Wat kun jij doen aan habitatverlies, vervolging en klimaatverandering? Meer dan je denkt, eigenlijk. Om mee te beginnen zou je lid kunnen worden van een van de vele natuurbeschermingsorganisaties die hier wat aan willen doen en blij zijn met jouw steun. En als je wat actiever zou willen zijn, zijn er heel wat mogelijkheden om de mouwen op te stropen en aan de slag te gaan.

WORD LID

Vogelbescherming Nederland (www.vogelbescherming.nl) en Vogelbescherming Vlaanderen (www.vogelbescherming.be) zijn de belangrijkste vogelbeschermingsorganisaties. Met honderdduizenden leden en heel veel activiteiten komen ze op voor de natuur in het algemeen en vogels in het bijzonder. Je

bent misschien al lid, maar als dat niet zo is, meld je dan alsnog aan. Het lidmaatschap kost slechts enkele tientjes per jaar en het grootste deel van het geld wordt direct aan bescherming besteed. Gezien het plezier dat vogels kijken je geeft, is dat slechts een kleine prijs die je betaalt om hun toekomst te verzekeren. Bovendien krijg je vijf keer per jaar het blad *Vogels*. Vogelbescherming Vlaanderen heeft het kwartaalblad *Mens & Vogel*.

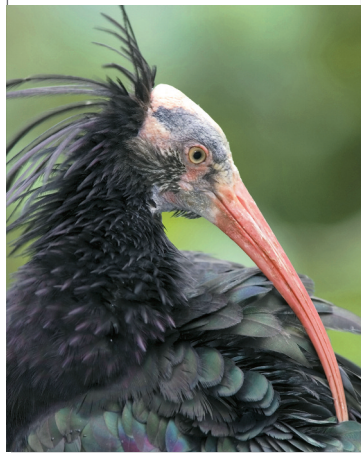
Je kunt ook lid worden van een lokale vogelwerkgroep, waarvan er altijd wel een actief is in jouw omgeving. Ze organiseren veldwerk (tellen, ringen, beschermen), lezingen en excursies.

Er zijn veel meer organisaties actief in de natuurbescherming, zoals Natuurmonumenten (www.natuurmonumenten.nl), die veel natuurgebieden in beheer hebben en zorgen voor het behoud van veel belangrijke habitats en daarmee een grotere biodiversiteit. Als je lid wordt van deze organisatie steun je ook de vogels.

OP WERELDSCHAAL

BirdLife International (www.birdlife.org) is een wereldwijd samenwerkingsverband van organisaties die zich wereldwijd inzetten voor de bescherming van vogels en hun habitats samen met lokale mensen om natuurlijke bronnen op duurzame manier te exploiteren. BirdLife Partners, waaronder Vogelbescherming Nederland en Vlaanderen, zijn actief in meer dan 100 landen en gebieden. Het BirdLife-initiatief 'Species Champion', gestart in 2007, streeft ernaar geld bijeen te brengen van individuen, bedrijven en instituten voor elk van de 189 meest bedreigde vogelsoorten op de wereld.

Onder De heremietibis van Marokko is een van de soorten die door BirdLife International wordt gesteund.

Wist je dat?

Uithangbord

De noordse stern is al jaren het symbool van Vogelbescherming Nederland, de roodborst heeft diezelfde taak bij Vogelbescherming Vlaanderen.

Boven: De noordse stern is het symbool van Vogelbescherming Nederland.

STAP 2

MEER WETEN

Dus je hebt je aangemeld bij Vogelbescherming, een verrekijker gekocht en je tuin aangevuld met voedertafels, maar je hongert nog steeds naar kennis. Gelukkig is er geen gebrek aan informatie – en die kun je je op allerlei manieren eigen maken. Van goede, traditionele boeken tot online orakels; je kunt alles vinden wat je maar wilt weten en vaak nog veel meer.

BOEKEN

Vogelboeken zijn een goede plek om mee te beginnen. Iedere goede boekwinkel heeft een aardige selectie op de planken staan en als je even bij de online-aanbieders kijkt vind je er nog meer. De meeste vallen in een van de onderstaande categorieën:

1. *Veldgidsen* (zie blz. 48)

Praktische determinatiegidsen voor de vogels van een bepaald gebied, ontworpen als handig naslagwerk en geschikt om buitenshuis te gebruiken. Vrijwel iedere uithoek van de aarde heeft nu zijn eigen veldgids en soms zelfs meer dan een. De meerderheid is in het Engels. Sommige veldgidsen zijn zo klein dat ze zakgidsen worden genoemd.

2. *Handboeken*

Grotere boeken (meestal), met gedetailleerde informatie over iedere soort die verder gaat dan nodig is voor de determinatie. Het compleetste werk dat alle vogels van Nederland en België beschrijft is het *Handbook of the Birds of the Western Palearctic*, gepubliceerd in tien delen. Niet iets om mee te nemen naar een vogelreservaat.

3. *Familiegidsen en monografieën*

Gedetailleerde boeken over een

bepaalde familie of groep vogels – of in het geval van monografieën over een bepaalde soort; vaak met alle mogelijke informatie.

4. *Locatiegidsen*

Praktische gidsen over goede locaties in bepaalde gebieden, met informatie over wat je er wanneer en waar kunt zien, en hoe je er kunt komen (inclusief kaarten); veel gidsen zijn in het Engels of de lokale taal.

5. *Ornithologie*

Boeken gericht op wetenschappelijk geïnteresseerde lezers met een serieuze belangstelling voor specifieke aspecten van vogelgedrag, -biologie of -ecologie.

6. *Kunst en fotografie*

Geïllustreerde boeken met werk van bekende kunstenaars of fotografen.

7. *Andere*

Vogels zijn het onderwerp van heel veel andere boeken, van praktische gidsen tot boeken over natuurtuinieren, atlanten, checklists, kinderboeken, dichtbundels en autobiografieën. Genoeg om een regenachtige dag mee door te brengen.

DUTCH BIRD FAIR

Het grootste vogelfestival in Europa is de driedaagse British Birdwatching Fair, die ieder jaar wordt georganiseerd bij Rutland Water. Er komen meer dan 18.000 mensen op af. In Nederland hebben we de Dutch Bird Fair: een tweedaags openlucht natuurfestival, georganiseerd in de Oostvaardersplassen. Dit natuurevenement is niet alleen gericht op vogels, maar gaat over natuurbeleving in de breedste zin van het woord. Er zijn per dag meer dan 70 excursies, je kunt verrekijkers en telescopen uitproberen (en kopen) en vele lezingen volgen. Lees meer over de Dutch Bird Fair op de website: www.dutchbirdfair.nl

1 Welkom op de Dutch Bird Fair, het grootste openlucht natuurfestival in Nederland. Meer dan 5.000 bezoekers gaan de natuur beleven in de meest brede zin van het woord.

2 Voor ieder wat wils! Tijdens de Dutch Bird Fair vinden dagelijks meer dan 50 leerzame excursies plaats. Voor zowel beginnende als gevorderde natuurliefhebbers.

3 De Dutch Bird Fair is niet alleen voor volwassenen. ..., behalve dat kinderen tot en met

12 jaar gratis het terrein op mogen is er héél veel voor ze te doen.

4 De bezoekers van de Dutch Bird Fair komen niet alleen voor de lezingen, presentaties, workshops en excursies, maar ook om elkaar weer te ontmoeten.

5 Op de grote festivalterreinen zijn meer dan 100 bedrijven, instanties, stichtingen en goede doelen te vinden die zich aan de bezoekers presenteren.

6 Op elk festival zijn wel enkele bekende vogelkunstenaars en -illustratoren aanwezig. Je kunt ze bezig zien en hun – gesigneerde – werk kopen.

7 De uitgestrekte Oostvaardersplassen tussen Lelystad en Almere zijn decor voor het grootste openlucht natuurfestival van Nederland. ..., de Dutch Bird Fair.

Vogels mogen gezien worden! Vogelbescherming Nederland stimuleert dat maar al te graag. Genieten van de merelzang, vertederd kijken naar een groepje mussen of de koolmees op het balkon verwelkomen. Daarin ook ligt de basis voor bescherming. In het boerenland, in natuurgebieden, internationaal.

Vogelrijk Nederland

Nederland is vogelrijk: zo'n 180 soorten broedvogels behoren tot onze 'vaste inventaris'. Maar dat is niet vanzelfsprekend, want maar liefst 78 soorten zijn kwetsbaar en bedreigd. Deze Rode-Lijstsoorten bepalen onze agenda. Vogels zijn vrij, en moeten zich onder natuurlijke omstandigheden zelf kunnen redden. Bescherming vereist dus beïnvloeding van die omstandigheden. Zoals een voldoende natuurlijk voedselaanbod voor vogels. Maar ook veilige broed- en rustgebieden. Een goede waterkwaliteit en beschermde trekroutes. En een goede wettelijke bescherming van vogels én gebieden.

Uw bijdrage, ons werk

Samen met u werken wij aan Nederland Vogelland. Met maatregelen die het boerenland, onze moerassen en kust- en duingebieden weer geschikter maken voor de vogels die er van nature thuishoren. Via de bescherming van de wetlands, waar ook veel trekvogels van afhankelijk zijn. En met campagnes, die bijdragen tot een zo groot mogelijk publiek besef dat vogels het beschermen waard zijn.

Vogelbescherming Nederland

Postbus 925

3700 AX Zeist

Telefoon: 030 693 77 77

Fax: 030 691 88 44

Internet: www.vogelbescherming.nl

E-mail: info@vogelbescherming.nl

Kom ook eens naar de winkel van Vogelbescherming in Zeist! Hier vindt u van alles om nog meer van vogels te kunnen genieten, zoals een breed assortiment verrekijkers en telescopen, boeken, CD's en CD-Roms met vogels en vogelgeluiden, nestkasten en voederhuisjes, cadeauartikelen, enz. Kijk voor meer info op www.vogelbescherming.nl/winkel

Vogelbescherming Nederland is ook internationaal actief via BirdLife International, de wereldorganisatie voor vogels en natuur.

www.birdlife.org

**Ervaren vogelaars
kunnen in één oogopslag de ene
soort van de andere onderscheiden.
Wat is hun geheim?**

Vogels kijken is leuk en boeiend, maar hoe weet je precies welke vogel je ziet? Dit handboek behandelt alle aspecten van het vogels kijken in overzichtelijke, praktische stappen. Het laat zien hoe je kunt leren determineren op basis van uiterlijk, gedrag, zang en omgeving. Bovendien geeft het informatie over de benodigde uitrusting van de vogelaar, fotografie en verschillende kijkstrategieën. Zo brengt dit boek je stap voor stap op weg, vanaf de eerste verkenning in eigen buurt. Het biedt daarbij tevens fascinerende achtergrondgegevens over anatomie, vliegbeelden, broed- en groepsgedrag, trekgewoontes en manieren van foerageren. Alle informatie is speciaal gericht op de praktijk in Nederland en België.

**KORTOM, DIT HANDBOEK IS HET IDEALE MIDDEL OM
OP VOGELSAFARI TE GAAN!**

Met de aankoop van dit boek steunt u het werk van
Vogelbescherming Nederland. Kijk ook op
www.vogelbescherming.nl.

ISBN 978 90 521 0980 0

9 789052 109800

www.kosmosuitgevers.nl

K
KOSMOS

NUR 435
Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen